

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

DOI : 10.33274/2079-4762-2019-46-2-65-72

JEL : D81, M21, R20, G01

УДК 331.101.262:330.313 (045)

Волошина С. В.,
канд. екон. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: voloshyna@donnuet.edu.ua
e-mail: kostakova@donnuet.edu.ua

Костакова Л. Д.,
асистент

КРИТИЧНИЙ ОГЛЯД НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО КРИЗОВОГО СТАНУ

UDC 331.101.262:330.313 (045)

Voloshyna S. V.,
PhD in Economic sciences,
Associate Professor

Donetsk National University of Economics and Trade named
after Mykhayilo Tugan-Baranovsky, Krivyi Rih, Ukraine,
e-mail: kostakova@ donnuet.edu.ua

Kostakova L. D.,
Assistant Professor

Donetsk National University of Economics and Trade named
after Mykhayilo Tugan-Baranovsky, Krivyi Rih, Ukraine,
e-mail: kostakova@ donnuet.edu.ua

CRITICAL REVIEW OF SCIENTIFIC APPROACHES TO DETERMINING THE ECONOMIC ESSENCE OF THE ENTERPRISE POTENTIAL AND ITS CRISIS CONDITION

***Мета** — проаналізувати наукові погляди щодо економічного змісту потенціалу підприємства та його кризового стану.*

***Методи.** У статті використано загальнонаукові та спеціальні методи, до яких слід віднести такі, як: зіставлення, аналогії, наукової абстракції, групування, узагальнення, літературного пошуку тощо.*

***Результати.** На основі критичного аналізу економічного змісту потенціалу підприємства визначено актуальність даної дефініції серед науковців та відсутність єдиного погляду щодо його трактування. Досліджено потенціал з погляду сукупності ресурсів та можливостей підприємства, маркетингового (виробничого) підходу та результативності досягнення цілей. Виявлено їх недоліки, що полягають у неврахуванні здатності соціально-економічної системи протидіяти кризовим явищам. Сформовано власне бачення відносно таких категорій, як «потенціал підприємства», «криза», «кризовий стан потенціалу підприємства», «потенціал виживання». Досліджено структуру потенціалу загалом та потенціалу виживання. Розглянуто елементний склад потенціалу виживання. Встановлено взаємозв'язок між антикризовим потенціалом, санаційним потенціалом та потенціалом виживання. Розглянуто класифікацію можливих джерел виникнення криз на гірничо-збагачувальних комбінатах, основні фази кризи на мікрорівні та її види, а також динаміку розвитку кризи на підприємстві. Дістала подальшого розвитку змістовність поняття «антикризове управління», що розглядається як система безперервного управління підприємством на усіх етапах його життєвого циклу. З'ясовано, що елементний склад потенціалу виживання охоплює сфери діяльності підприємства, які відіграють провідну роль забезпечення життєдіяльності суб'єкта господарювання.*

***Ключові слова:** потенціал підприємства, структура, елементний склад, виживання, криза.*

Постановка проблеми. Посилення конкуренції, яке відбувається у кризових умовах, потребує від підприємств якісно нового реагування, покращення конкурентоспроможності їх потенціалу як одного із засобів

протистояння кризі чи виходу з неї. Впровадження у практику управління суб'єктами господарювання механізмів діагностування стану потенціалу виживання і відповідних стандартів дозволить повернутися до по-

переднього іманентного стану, порушеного кризою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змістовний внесок у дослідження економічної сутності потенціалу підприємства зробили Л. І. Абалкін, О. І., Лукінов І. І. Олексюк, Д. А. Чернишов, Н. П. Гончарова, Г. О. Швиданенко, О. М. Ждан, М. Г. Чумаченко, Н. С. Краснокутська, О. І. Шаманська, С. О. Котирева, О. С. Федонін, Є. В. Лапін, Н. В. Ващенко, В. С. Барило та ін. Проблема оцінювання кризового стану потенціалу чи ризику банкрутства підприємства знаходиться у сфері наукових інтересів таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як: К. О. Соломянова-Кирильчук, Т. В. Булович, Н. В. Зарубеєва, Л. О. Лігоненко, С. Я. Салига, О. О. Недосекін, Е. І. Альтман, Р. Таффлер, Г. Спрінгейт. Таким чином, на сьогодні проблеми, що висвітлюють потенціал суб'єктів господарювання, не є принципово новими, оскільки вони знайшли своє відображення у значній кількості наукових праць. Проте фінансово-економічна криза і стагнаційні процеси істотно похитнули раніше сформульовані концептуальні підходи до управління потенціалом підприємства, що потребує врахування набагато більшої кількості чинників, що вимагає сучасного судження на розв'язання питань, пов'язаних з побудовою тотожних існуючим умовам теоретико-методологічних основ.

Мета статті — проведення критичного аналізу точок зору науковців стосовно сутності потенціалу підприємства та його кризового стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Дефініція «потенціал» походить від латинської «*potentia*», що в перекладі означає «сила». Дане слово є досить поширеним і використовується для характеристики потужності, можливостей окремої особи, суспільства, держави засобів, запасів і джерел, які можуть бути використані для вирішення певного завдання або досягнення цілі» [5].

В економіку категорія «потенціал» увійшла з 20-х років ХХ ст. На сучасному рівні, проблематику потенціалу підприємства принципово новою вважати не можна, оскільки їй присвячено цілу низку наукових робіт, причому майже всі дослідники приділяють увагу визначенню економічної сутності не потенціалу загалом, а його окремих видів і елементів.

Аналіз публікацій із проблем визначення економічного змісту потенціалу підприємства показав відсутність однозначного трактування його тлумачення. Більшість сучасних публікацій присвячена економічному потенціалу. Такі науковці, як: Н. С. Краснокутська, О. І. Шаманська і С. О. Котирева ототожнюють ці два поняття [7, 8, 12].

Проте поняття «потенціал підприємства» є ширшим, ніж «економічний потенціал», оскільки включає елементи, які пов'язані з економікою підприємства опосередковано.

Проведене дослідження з теорії потенціалу дає змогу виділити три напрями у розвитку наукових уявлень щодо категорії «потенціал підприємства»:

1. Потенціал як сукупність ресурсів і можливостей, що має підприємство та які необхідні для його функціонування і розвитку (ресурсний підхід). До прихильників даного підходу належать О. С. Федонін, О. І. Олексюк, І. І. Лукінов, Д. А. Чернишов» [11].

2. Потенціал як критерій конкурентоспроможності, можливості щодо випуску конкурентоспроможної продукції та можливості задоволення потреб споживачів продукції — маркетинговий (виробничий) підхід. Таку думку поділяють Ф. Котлер, Н. П. Гончарова, О. І. Шаманська, Д. К. Шевченко, Е. Б. Фігурнов, В. І. Блонська, С. Я. Нагірна» [12].

3. Характеристика потенціалу з позиції результату та можливості досягнення цілей, мети, завдань — результативний (цільовий) підхід. Даний підхід має найбільше представників, серед яких В. М. Архангельський, О. С. Федонін, В. Б. Іванов, О. М. Ждан, М. Г. Чумаченко, А. Сабадирьова, Н. С. Краснокутська, О. К. Добикіна, В. Г. Матвейкін, Ю. В. Кіндзерський [6, 8, 11].

Кожна із цих точок зору, є недосконалою, оскільки, відповідно до першого підходу, під час визначення потенціалу підприємства не вказується на те, чи може він слугувати мірою корисного ефекту та засобом досягнення цілей. Не можна зводити потенціал до простої суми ресурсів, оскільки ресурси існують незалежно від рівня їхнього продуктивного використання, в той час як потенціал невіддільний від ефективності управління. За маркетингового і результативного підходів сутність потенціалу зводиться до успішного виконання підприємством його економічної функції, що зумовлює його високу конкурентоспроможність. Недо-

ліком даних підходів є неврахування одного з найголовніших аспектів — здатності соціально-економічної системи протистояти кризовим явищам, адже криза довела, що лише підприємства з високим потенціалом можуть швидко зреагувати та відновити свою діяльність.

Оскільки наявність ресурсів не означає досягнення цілей підприємством, а для їх досягнення необхідне вміння мобілізувати й організувати дані ресурси (компетенції), на основі проведеного аналізу наведемо власне визначення потенціалу підприємства. Отже, потенціал підприємства — це ресурсні та компетенційні можливості підприємства, які дозволяють йому досягати довгострокових цілей, отримувати цільовий корисний ефект та протистояти негативним впливам внутрішнього і зовнішнього середовища.

Подальше оперування поняттям потенціалу потребує встановлення його структури. У сучасній літературі деякі автори висувують своє бачення складових потенціалу підприємства деякі з подальшим дослідженням у межах цих складових.

«О. С. Федонін, Н. С. Краснокутська та В. Б. Іванов умовно поділили потенціал підприємства на об'єктний (виробничий, інноваційний, фінансовий потенціал і потенціал відтворення) та суб'єктний (науково-технічний, маркетинговий, кадровий потенціал та потенціал організаційної структури управління). Якщо О. С. Федонін інфраструктурний, трудовий та інформаційний потенціал не відносить ні до суб'єктних, ні до об'єктних складових, то В. Б. Іванов відніс їх до суб'єктних; Н. С. Краснокутська інформаційний та інфраструктурний потенціал віднесла до об'єктних, а кадровий — до суб'єктних складових» [8, 11].

С. О. Котирева і С. Т. Дуда до основних елементів потенціалу віднесли технічні, технологічні, трудові, просторові, інформаційні, фінансові ресурси і ресурси організаційної культури системи управління, а В. О. Кунцевич, О. І. Лугова й О. С. Іванілов — виробничий, ринковий, інформаційний, техніко-технологічний, фінансовий, кадровий (соціальний) потенціал. О. І. Лугова та В. О. Кунцевич до його складу додають ще організаційний потенціал, О. І. Лугова й О. С. Іванілов — інноваційний, підприємницький (управлінський) та інтелектуальний потенціал. О. І. Лугова у структурі потенціалу виділяє також інвестиційний [6].

Н. Г. Міщенко, А. Е. Воронкова і О. Ареф'єва вважають основними елементами потенціалу підприємства виробничий, управлінський, маркетинговий, фінансовий, кадровий (трудовий) потенціал. Н. Г. Міщенко і А. Воронкова до перелічених елементів відносять інноваційний, Н. Г. Міщенко й Г. В. Іванченко — інформаційний та інноваційний потенціал, а А. Воронкова — мотиваційний та комунікаційний» [5].

На думку Є. В. Лапіна, В. А. Георгієва, Н. В. Ващенко та Л. В. Ставрулової, до складу економічного потенціалу підприємства доцільно віднести кадровий і організаційно-управлінський потенціал [4, 9]. Є. В. Лапін не обмежується даними складовими, додаючи до переліку ще виробничий та, поділяючи думку Н. В. Ващенко і Л. В. Ставрулової, інноваційний потенціал. В. А. Георгієв поділяє думку Л. В. Ставрулової і Н. В. Ващенко, відносячи до складу потенціалу підприємства також фінансову і маркетингову підсистему.

Оскільки серед учених-економістів не існує загальної, неупередженої думки щодо основних елементів потенціалу підприємства, ми вважаємо за необхідне розробити власну структуру (рис. 1).

Треба зазначити, що дана структура є узагальненою та доповненою, проте вона не є цілковито вичерпною. Існування розмаїтості підходів до структуризації потенціалу підприємства перешкоджає можливості покласти в основу певну структуру з її основними елементами.

Сьогодні в економічній літературі поряд із загальновідомими видами виділяють такі різновиди потенціалу, як антикризовий, санаційний і потенціал виживання.

Теорія потенціалу підприємства, який може протистояти кризам, знаходиться у сфері наукових інтересів К. О. Соломянової-Кирильчук, Т. В. Буловича, Н. В. Зарубеєвої та Л. О. Лігоненко.

Т. В. Булович, Н. В. Зарубеєва та Л. В. Сорокіна у своїх працях розкривають сутність антикризового потенціалу, який у їхньому розумінні полягає у здатності протистояти кризам шляхом використання наявних можливостей [3].

К. О. Соломянова-Кирильчук пропонує під санаційним потенціалом розуміти «наявність у підприємства ресурсів, що зумовлюють вдале проведення заходів із подо-

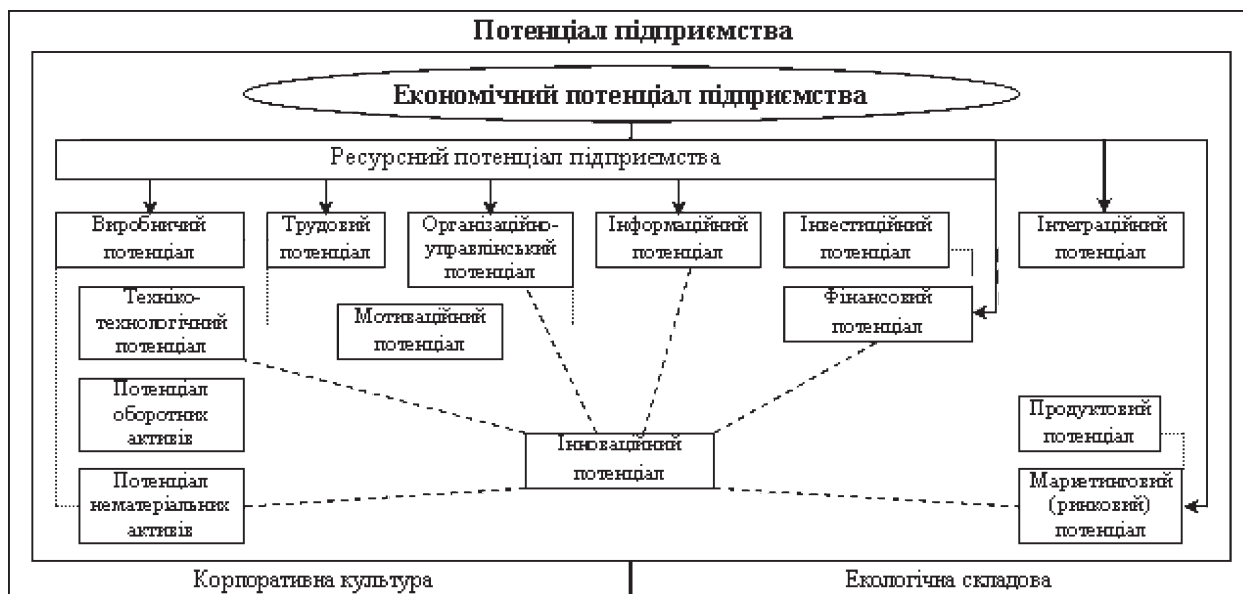

Рис. 1. Структура потенціалу підприємства (розроблено автором на основі [5])

ланья кризи. Проте дане визначення є не зовсім точним, оскільки санаційний потенціал є дещо більшим, ніж здатність підприємства до успішного проведення санації; він передбачає формування передумов, які сприяють її попередженню. Більш повне визначення санаційного потенціалу надав Т. В. Булович, який під ним розуміє наявність у підприємства ресурсів і можливостей їх ефективного використання у напрямку відновлення і підтримання достатнього рівня санаційної спроможності підприємства [3].

За Л. О. Лігоненко, потенціал виживання — це потенційні можливості підприємства щодо виходу з кризового стану, оцінка наявності передумов і можливостей до самозбереження підприємства, відновлення режиму його функціонування відповідно до вимог ринкової економіки.

На основі проведених досліджень можна зробити висновок про тісний взаємозв'язок антикризового, санаційного потенціалу і потенціалу виживання.

Антикризовий потенціал характеризує здатність підприємства мінімізувати негативний вплив кризи, використовуючи низку інструментів, серед яких головними є заходи санаційного характеру. Санаційний потенціал знаходиться під впливом антикризового і вказує на доцільність і можливість проведення санації, тобто на санаційну спроможність

підприємства. Потенціал виживання поєднує у собі антикризовий та санаційний потенціал (рис. 2).

Отже, потенціал підприємства може мати декілька рівнів, які свідчать про його здатність протидіяти кризам. Тому пропонуємо

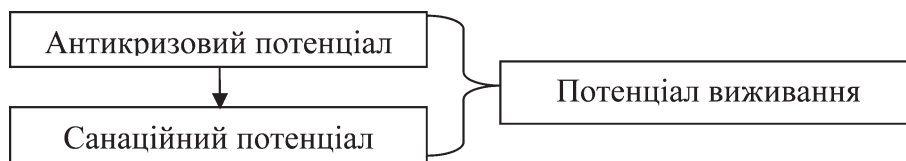

Рис. 2. Взаємозв'язок різновидів потенціалу підприємства (розроблено автором на основі [2])

розглянути основні підходи щодо визначення сутності поняття «криза». Аналіз економічних публікацій показав відсутність у економістів єдиного спільного визначення кризи на підприємстві через багатогранність та системну складність явища. Її сутність охоплює різноманітні феномени у життєвому циклі підприємства: від незначних перешкод у його функціонуванні до його ліквідації. Поширеним є погляд на те, що криза на підприємстві — це відхилення фактичного стану від запланованого. На нашу думку, таке розуміння є суб'єктивним, оскільки планові показники залежать від професійності управлінців, рівня організації роботи, правильно поставленого планування на підприємстві тощо.

Проведене дослідження дає змогу виокремити два підходи до визначення сутності поняття «криза»:

1) криза як негативне явище (представники: О. О. Терещенко, Є. І. Бойко, Т. Л. Лу-

цишин, С. Я. Салига, В. О. Василенко, Є. Коротков, К. Херманн, А. Подерьогін, Ю. Розенталь, Ю. Л. Растопчина, Т. Grenz [2, 10];

2) криза як позитивне явище (представники: Т. В. Булович, Т. Пошан і Е. Морен, Р. Акофф, А. Чернявський, І. О. Щербань, В. В. Козик, О. Б. Андрушко, І. Кац [3].

Тож, криза є явищем, яке призводить до оптимізації системи або до її знищення у разі неспроможності адаптуватися до нових умов та розвиватися, що ґрунтується на діалектичній єдності основних тенденцій в існуванні системи — сталого функціонування та розвитку, що поступово змінюють одна одну. У більшості розвинених країн кризу також розглядають як нормальне та позитивне явище, завдяки якому відбувається природний відбір у конкурентному середовищі (рис. 3).

Розвиваючи вищенаведені положення та виходячи з того, що у перекладі з грецької «crisis» означає «перелом», вважаємо, що криза на підприємстві — це переломний момент у процесах, які відбуваються у соціально-економічній системі, що призводить до порушення її рівноваги та потребує відповідного якісно нового реагування для оновлення системи і запобігання її руйнації.

Виходячи із цього, кризовий стан потенціалу підприємства — це виникнення у ньому негативних тенденцій і явищ, які порушують рівновагу між основними складовими елементами потенціалу та перешкоджають у досягненні намічених цілей, знижуючи ефективність використання наявних ресурсів і можливостей підприємства. Запобігання або зниження рівня кризового стану підприємства досягається завдяки його потенціалу виживання.

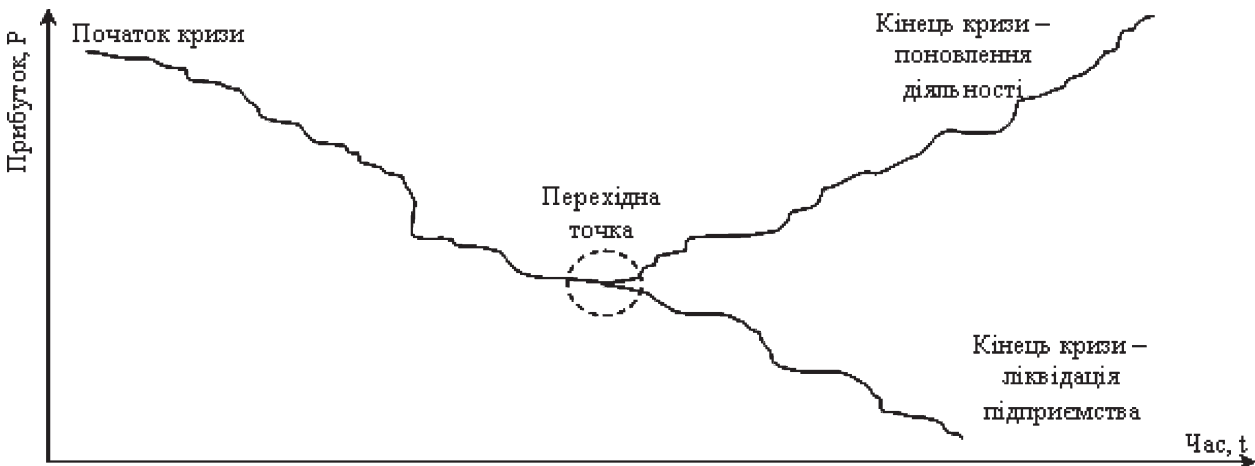

Рис. 3. Динаміка розвитку кризи на підприємстві (розроблено автором на основі [2])

Таким чином, потенціал виживання — це ресурсні та компетенційні можливості соціально-економічної системи щодо протистояння кризовим процесам шляхом відповідного якісно нового реагування системи для відновлення її рівноваги, самозбереження та розвитку.

Елементний склад потенціалу виживання охоплює ті сфери діяльності підприємства, які під час забезпечення їх ефективності відіграють ключову роль у досягненні конкурентоспроможності, платоспроможності і життєдіяльності суб'єкта господарювання. Так, Л. В. Сорокіна і Н. В. Зарубеева розглядають під час аналізу антикризового потенціалу виробничий, управлінський, продуктовий, фінансовий, інвестиційний та інтеграційний потенціали. Т. В. Булович у санаційному потенціалі виокремлює маркетинговий, трудо-

вий, виробничий та фінансовий потенціал, а К. О. Соломянова-Кирильчук додає до даного переліку інвестиційний потенціал [3].

Вважаємо, що моніторинг потенціалу виживання гірничо-збагачувальних комбінатів (ГЗК) повинен базуватися на дослідженні стану його основних елементів: маркетингового, виробничого, кадрового та фінансового потенціалу (рис. 4).

Включення маркетингового потенціалу до складу потенціалу виживання зумовлено тим, що сила протистояння кризовим процесам визначається здатністю підприємства залучити інвесторів і додаткові фінансові ресурси.

Забезпеченість підприємства та ефективне використання основних і оборотних активів, відповідність технології застосовуваній техніці дають можливість підприємству задовольнити попит на ринку.

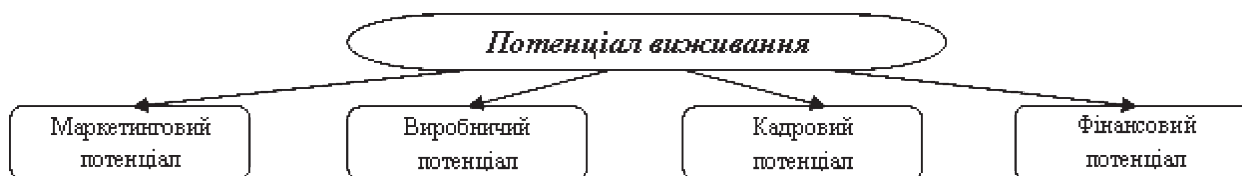

Рис. 4. Структура потенціалу виживання (розроблено автором на основі [3])

Одним із найважливіших елементів потенціалу виживання є кадровий потенціал. Технологічний персонал є рушійною силою якісних змін на підприємстві, оскільки він бере безпосередню участь у виробничих процесах або забезпечує належні умови для їх протікання. Здатність управлінського персоналу приймати обґрунтовані, правильні рішення — передумова запобігання банкрутству підприємства. Розвиток мотиваційного потенціалу сприяє ефективному виконанню персоналом своїх функцій.

Фінансовий потенціал зумовлює інвестиційну активність підприємства, тобто його здатність до виживання, а фінансові показники використовуються під час аналізу схильності підприємства до банкрутства, оскільки неефективне використання фінансових ресурсів веде до неплатоспроможності підприємства.

Систематизація проблематики щодо розкриття економічної сутності потенціалу підприємства різними авторами визначає напрями подальшого розвитку теоретичних аспектів оцінки його основних елементів.

Висновки. Проведене дослідження щодо критичного огляду наукових підходів до визначення економічної сутності потенціалу підприємства та його кризового стану показало таке:

- потенціал підприємства продовжує активно вивчатися науковцями, проте, єдина точка зору до його змістового навантаження поки що відсутня;

- дослідження теорії потенціалу підприємства дало змогу виділити наступні напрями наукового уявлення щодо даної категорії. Тож, «потенціал підприємства» розглядають такі підходи, як ресурсний, виробничий та цільовий;

- окрім загальновідомих видів потенціалу, у роботі було розглянуто такі його різновиди, як антикризовий, санаційний та потенціал виживання;

- було встановлено, що між антикризовим, санаційним та потенціалом виживання існує взаємозв'язок;

- потенціал підприємства має декілька рівнів, які своєю чергою вказують на його здатність протидіяти кризам;

- кризою на підприємстві вважають відхилення фактичного стану від запланованого;

- значну увагу у роботі було приділено потенціалу виживання, під яким слід розуміти ресурсні та компетенційні можливості соціально-економічної системи щодо протистояння кризовим явищам напрямом відповідного якісно нового реагування системи для відновлення її рівноваги, самозбереження та розвитку.

Список літератури / References

1. Барило В. С. Методичні основи оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств. *Економіка, фінанси, право*. 2009. № 2. С. 3–5.

Barilo, V. S. (2009). *Metodychni osnovy otsinky innovatsiynoho potentsialu promyslovykh pidpryyemstv* [Methodical bases of estimation of innovative potential of industrial enterprises]. *Ekonomika, finansy, pravo* [Economy, finance, law], no. 2, pp. 3–5.

2. Бойко Є. І., Луцишин Т. Л. Фінансова криза на підприємстві та методи її оцінки. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2006. Вип. 16.6. С. 187–190. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltsu/16_6/187_Bojko_16_6.pdf.

Bojko, Ye. I., Lutsyshyn, T. L. (2006). *Finansova kryza na pidpryyemstvi ta metody yiyi otsinky* [Financial crisis in the enterprise and methods of its estimation]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific herald of NLTU of Ukraine], no. 16.6, pp. 187–190. Available at : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltsu/16_6/187_Bojko_16_6.pdf.

3. Булович Т. В. Санаційний потенціал як передумова виживання підприємства. *Сталый розвиток економіки*. 2010. № 2. С. 64–68. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2010_2/64.pdf.

Bulovich, T. V. (2010). *Sanatsiynnyy potentsial yak peredumova vyzhivannya pidpryyemstva* [San-

atory potential as a prerequisite for enterprise survival]. *Stalyi rozvytok ekonomiky* [Sustainable development of the economy], no. 2, pp. 64–68. Available at : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2010_2/64.pdf.

4. Ващенко Н. В., Ставрунова Л. В. Потенціал підприємства як запорука забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Торгівля і ринок України*, 2010. Вип. 30. С. 199–204. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tiru/2010_30_1/Vashenko.pdf.

Vashchenko, N. V., Stavrionova, L. V. (2010). *Potentsial pidpryyemstva yak zaporuka zabezpechennya konkurentospromozhnosti pidpryyemstva* [The potential of the company as a guarantee of the competitiveness of the enterprise]. *Torhivlia i rynek Ukrainy* [Trade and the market of Ukraine], no. 30, pp. 199–204. Available at : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tiru/2010_30_1/Vashenko.pdf.

5. Воронкова А. Е., Погорелов Ю. С. Потенціал підприємства як основа його довгострокового розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. №4 (94). С. 77–84.

Voronkova, AE, Pogorelov, Yu. S. (2009) *Potentsial pidpryyemstva yak osnova yoho dovhostrokovoho rozvytku* [Potential of the enterprise as the basis of its long-term development]. *Aktualni problemy ekonomiky* [Actual problems of the economy], no. 4 (94), pp. 77–84.

6. Ждан О. М., Дуда С. Т. Економічне обґрунтування терміна «потенціал підприємства». *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.3. С. 139–142. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/20_3/139_Zhdan_20_3.pdf.

Zhdan, O. M., Duda, S. T. (2010). *Ekonomichne obgruntuvannya termina «potentsial pidpryyemstva»* [Economic substantiation of the term «enterprise potential»]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific herald of NLTU of Ukraine], no. 20.3, pp. 139–142. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/20_3/139_Zhdan_20_3.pdf.

7. Котирева С. О. Сутність та особливості управління економічним потенціалом підприємства. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2007. Вип. 17.1. С. 234–239. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/17_1/234_Kotyriewa_17_1.pdf.

Kotireva, S. O. (2007). *Sutnist ta osoblyvosti upravlinnya ekonomichnym potentsialom*

pidpryyemstva [Essence and features of economic potential management of the enterprise]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy* [Scientific herald of the National Forestry University of Ukraine], no. 7.1, pp. 234–239. Available at : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/17_1/234_Kotyriewa_17_1.pdf.

8. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2012. 352 с.

Krasnokutskaya, N. S. (2012). *Potentsial pidpryyemstva: formuvannya ta otsinka* [Enterprise Potential: Formation and Evaluation: Training Manual]. Kyiv, ZUL Publ., 352 p.

9. Лапін Є. В. Економічний потенціал промисловості: формування, оцінка, управління. *Вісник Сумського Державного університету. Серія «Економіка»*. 2007. — Т. 2, №1. — С. 63–71. URL : [http://visnuk.sumdu.edu.ua/archiv/2007/1\(105\)/6_Lapin.pdf](http://visnuk.sumdu.edu.ua/archiv/2007/1(105)/6_Lapin.pdf).

Lapin, E. V. (2012). *Ekonomichnyu potentsial promyslovosti: formuvannya, otsinka, upravlinnya* [Economic potential of industry: formation, evaluation, management]. *Visnyk SumDU. Seriya «Ekonomika»* [Sumy State University. The series «Economics»], T. 2, no. 1, pp. 63–71. Available at : [http://visnuk.sumdu.edu.ua/archiv/2007/1\(105\)/6_Lapin.pdf](http://visnuk.sumdu.edu.ua/archiv/2007/1(105)/6_Lapin.pdf).

10. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навчальний посібник. К. : КНЕУ, 2000. — 412 с.

Tereshchenko, O. O. (2000). *Finansova sanatsiya ta bankrutstvo pidpryyemstv* [Financial rehabilitation and bankruptcy of enterprises: training aid]. Kyiv, KNEU Publ., 412 p.

11. Федонін О. С., Репіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навчальний посібник. К. : КНЕУ, 2004. 316 с.

Fedonin, O. S, Repin, I. M., Oleksyuk, O. I. (2004). *Potentsial pidpryyemstva: formuvannya ta otsinka* [Enterprise Potential: Formation and Evaluation]. Kyiv, KNEU Publ., 316 p.

12. Шаманська О. І. Загальна система формування економічного потенціалу. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 2 (92). С. 109–117.

Shamanska, O. I. (2004). *Zahalna systema formuvannya ekonomichnoho potentsialu* [General system of formation of economic potential]. *Aktualni problemy ekonomiky* [Actual problems of the economy], no. 2 (92), pp. 109–117.

Objective. *The purpose of the article is to analyze the scientific views regarding the economic content of the enterprise potential and its crisis state.*

Methods. *Methods During the preparation of the article, general scientific and special methods were used, which include such as: comparisons, analogies, scientific abstraction, grouping, systems, generalizations, scientific research, and the like.*

Results. *On the basis of a critical analysis of the economic content of the potential of an enterprise, the relevance of this definition among scientists, as well as the lack of consensus on its definition, is determined. The potential is investigated from the point of view of the totality of the resources and capabilities of the enterprise, the marketing (production) approach, and the effectiveness of achieving the goals. The shortcomings are revealed, which consist in the fact that the abilities of the socio-economic system to counteract crisis phenomena are not taken into account. Formed their own vision regarding such categories as “enterprise potential”, “crisis”, “crisis state of enterprise potential”, “survival potential”. The structure of the potential as a whole and the potential for survival were investigated. The interrelation between the anti-crisis potential, the rehabilitation potential and the survival potential has been established. The classification of possible sources of crisis in the mining and processing plants, the main phases of the crisis at the micro level and its types, as well as the dynamics of the development of the crisis in the enterprise are considered. The content of the concept of “crisis management” was further developed, which is considered as a system of continuous enterprise management at all stages of its life cycle. It is determined that the elemental composition of the survival potential covers the areas of activity of the enterprise, which play the leading role of ensuring the vital activity of the enterprise.*

Key words: *enterprise potential, structure, elemental composition, survival, crisis.*

Цель — проанализировать научные взгляды относительно экономического содержания потенциала предприятия и его кризисного состояния.

Методы. В статье использовались общенаучные и специальные методы, к которым следует отнести такие, как: сопоставления, аналогии, научной абстракции, группирования, системный, обобщения, научного поиска и т. п.

Результаты. На основе критического анализа экономического содержания потенциала предприятия определена актуальность данной дефиниции среди ученых, а также отсутствие единого мнения относительно его определения. Исследован потенциал с точки зрения совокупности ресурсов и возможностей предприятия, маркетингового (производственного) подхода, и результативности достижения целей. Выявлены недостатки, заключающиеся в том, что не учитываются способности социально-экономической системы противодействовать кризисным явлениям. Сформировано собственное видение относительно таких категорий, как «потенциал предприятия», «кризис», «кризисное состояние потенциала предприятия», «потенциал выживания». Исследована структура потенциала в целом и потенциала выживания. Установлена взаимосвязь между антикризисным потенциалом, санационным потенциалом и потенциалом выживания. Рассмотрена классификация возможных источников возникновения кризисов на горно-обогатительных комбинатах, основные фазы кризиса на микроуровне и ее виды, а также динамика развития кризиса на предприятии. Получила дальнейшее развитие содержательность понятия «антикризисное управление», что рассматривается как система непрерывного управления предприятием на всех этапах его жизненного цикла. Определено, что элементный состав потенциала выживания охватывает сферы деятельности предприятия, которые выполняют ведущую роль обеспечения жизнедеятельности предприятия.

Ключевые слова: потенциал предприятия, структура, элементный состав, выживание, кризис.

Надійшла до редакції 05.11.2019